

# ارزشیابی برنامه درسی قرآن

## دوره اول ابتدایی

### در سطح برنامه کسب شده

دکتر معصومه نجفی بازکی<sup>۱</sup>

**چکیده:** هدف از پژوهش حاضر ارزشیابی برنامه درسی قرآن دوره اول ابتدایی در سطح برنامه کسب شده (اهداف مهارتی شامل روخوانی و روان خوانی قرآن) است که با سنجش میزان تحقق پذیری اهداف برنامه، اثربخشی آن در پایه‌های اول، دوم و سوم ابتدایی تعیین می‌شود. جامعه آماری شامل دانش‌آموزان کل کشور است که با توجه به وسعت جامعه آماری، نمونه‌گیری به صورت خوش‌های هدفمند انجام شد و ۷۳۸ دانش‌آموز از چهار استان تهران (مرکز و پرخوردار)، خراسان رضوی (نیمه پرخوردار)، هرمزگان (کم پرخوردار) و آذربایجان غربی (از مناطق دوزبانه) انتخاب شدند. ابزار پژوهش آزمون عملکردی روخوانی (بخش خوانی) و روان خوانی بود که روابی محتوایی آن طی چند مرحله با استفاده از کارشناسان آموزش قرآن و اجرای پایلوت در گروه نمونه مورد توجه قرار گرفت و اعتبار آنها تأیید شد. یافته‌های نشان دادند که میانگین بخش خوانی کلمات در پایه اول ۱۱/۸۷، پایه دوم ۱۲/۶۲ و در پایه سوم ۱۵/۰۳ است. این نتیجه نشان می‌دهد که برنامه درسی قرآن در هدف بخش خوانی کلمات قرآنی در پایان دوره اول ابتدایی موفقیت نسبی داشته است، اما هدف روان خوانی نتایج خوبی ندارد و میانگین روان خوانی در پایه اول ۳/۰۶، پایه دوم ۵/۱۵ و در پایه سوم ۹/۹۶ است. به بیان دیگر این برنامه نتوانسته است تا پایان دوره اول ابتدایی دانش‌آموزان را به مهارت روان خوانی برساند. اگر در دوره اول ابتدایی بخش خوانی را روشی برای رساندن دانش‌آموز به روان خوانی بدانیم و انتظار بروز در پایان دوره این هدف محقق شود، با توجه به یافته‌های پژوهش، می‌توان نتیجه گرفت که برنامه درسی قرآن در کسب مهارت روان خوانی در دوره اول ابتدایی موفق نبوده است.

**کلید واژگان:** ارزشیابی برنامه درسی قرآن، دوره اول ابتدایی، برنامه درسی کسب شده، روخوانی، روان خوانی

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۳/۱۷

۱. استادیار زبانشناسی، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.

najafimasoume@yahoo.com

## مقدمه

دین اسلام، که از جانب خدای متعال بر پیامبر اکرم (ص) نازل شده شامل اعتقادات، اخلاق، احکام و کلیه نظاماتی است که انسانها برای رسیدن به مقصد متعالی خود بدان نیاز دارند. تعمیق معرفت و ایمان دانشآموzan به اعتقادات، اخلاق و احکام الهی که همان معرفت و ایمان به دین اسلام است، مهم‌ترین رسالت تعلیم و تربیت در نظام اسلامی است. قرآن کریم، به عنوان منبع وحی الهی و منبع اصلی اعتقادات، اخلاق و احکام است. توانایی خواندن همراه با درک معنا، تدبیر در قرآن و انس با آن، سبب ورود هر فرد مسلمان به دریای معارف اسلامی است (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱).

اهمیت آموزش قرآن در راهکار ۱-۳ سند تحول بنیادین (۱۳۹۰: ۳۲) نیز به این شکل مورد توجه قرار گرفته است: «توسعه فرهنگ اقامه نماز و اهتمام به برپایی نماز جماعت در مدرسه و تقویت انس با قرآن در دانشآموzan و توسعه فرهنگ و سواد قرآنی با اصلاح برنامه‌ها و توانمندسازی معلمان در راستای تقویت مهارت روخوانی و روان‌خوانی در دوره ابتدایی، آشنایی با مفاهیم کلیدی قرآن در دوره متوسطه اول و آموزش معارف قرآنی در متوسطه دوم براساس منشور توسعه فرهنگ قرآنی.»

با توجه به تطورات برنامه آموزش قرآن در آموزش و پرورش، سیر آموزش قرآن در سالهای ۱۳۴۹ تا ۱۳۸۵ در چهار دوره قابل بررسی است (نباتی، ۱۳۸۷):

◀ مرحله اول، سالهای ۱۳۴۹ تا ۱۳۵۷: درباره تدوین اهداف برنامه درسی، روش تدریس و شیوه ارزشیابی درس قرآن دوره ابتدایی هیچ برنامه مکتوبی وجود ندارد و محور اصلی انتخاب محتوا و تألیف کتابهای درسی، نظرات شخصی، تجربی و سلیقه‌ای مؤلفان بوده است.

◀ مرحله دوم، سالهای ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۹: آموزش قرآن از پایه سوم آغاز می‌شد. در این مرحله، بیشترین توجه بر آموزش روخوانی قرآن، آموزش قواعدی مثل آشنایی با حروف و حرکات کوتاه و کشیده و علائم دیگر بود.

◀ مرحله سوم، سالهای ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۶: در این دوره، اهداف و روشهای تغییراتی داشتند، اما رویکرد آموزش همچنان بر آموزش روخوانی و از طریق تقویت مهارت شنیداری بود. کتابها با تغییرات قبل توجهی مانند تقطیع آیات، صفحه‌آرایی، تصویر مناسب و استفاده از رسم الخط آموزشی همراه بود. از آن دوره مکتوباتی غیرمدون درباره برنامه درسی قرآن وجود دارد اما هنوز راهنمای برنامه درسی تدوین نشده بود.

◀ مرحله چهارم، از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۵: به دنبال تأکیدات مقام معظم رهبری در توجه ویژه به آموزش قرآن در آموزش و پرورش در سال ۱۳۷۶ تغییرات اساسی در اهداف، رویکرد، اصول حاکم بر برنامه درسی و روشهای آموزش قرآن انجام شد. سوادآموزی فارسی مبنای آموزش قرآن قرار گرفت و آموزش قرآن از پایه اول آغاز شد. کتابهای درسی هم از حيث ساختار و هم از حيث محتوا تغییرات اساسی کرد. در این دوره ضمن تهییه و تدوین راهنمای برنامه درسی و تصویب

آن از سوی شورای عالی آموزش و پرورش، برنامه مورد اجرای آزمایشی قرار گرفت و ارزشیابی از برنامه درسی قرآن در پژوهش‌های مختلف انجام شد (طاهری، ۱۳۷۷؛ سعیدی‌رضوانی، ۱۳۷۸؛ هومن، ۱۳۷۹؛ طاهری و دانشور، ۱۳۸۰؛ شعبانی، ۱۳۸۲؛ خوش‌خلق، ۱۳۸۸).

طاهری (۱۳۷۷) در ارزشیابی برنامه درسی آموزش قرآن پایه اول ابتدایی (آزمایشی) نشان داد که دانش‌آموزان کلاس‌های آزمایشی در روحانی قرآن (محتوی و روش ارائه شده) موفقیت نسبی از خود نشان داده‌اند، اما در همه موارد این موفقیت کمتر از حد انتظار برنامه بوده است. همچنین مقایسه عملکرد دانش‌آموزان کلاس‌های گروه آزمایشی با گروه گواه در فعالیتهای حفظ، روحانی و درک معنا در مجموع تفاوت چشمگیر و در حد بالاتر از انتظار را نشان نمی‌دهد. پیشنهاد طاهری (۱۳۷۷) این بود که در برنامه آموزش قرآن پایه اول تأکید اساسی بر بخش گوش کردن و تکرار سوره‌ها، شنیدن داستانها و آشنایی با آداب خواندن و شنیدن قرآن باشد.

هومن (۱۳۷۹) نیز به ارزشیابی اجرای آزمایشی برنامه آموزش قرآن در پایه‌های اول و دوم ابتدایی سراسر کشور پرداخت. جامعه آماری پژوهش همه دانش‌آموزان پایه‌های اول و دوم ابتدایی سراسر کشور بودند. جامعه دانش‌آموزان در این سال در پایه اول ابتدایی ۱,۷۱۳,۵۴۱ نفر و در پایه دوم ابتدایی ۱,۷۱۹,۵۶۲ نفر بودند. از این جامعه آماری، تعداد ۱۵,۷۶۰ نفر از دانش‌آموزان پایه اول و ۱۶,۴۷۶ نفر از دانش‌آموزان پایه دوم با روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای با توجه به تناسب جمعیتی و تراکم آنها در مراکز استانها، شهرستانها و روستاهای کشور انتخاب شدند. این تعداد دانش‌آموز که نمونه را تشکیل می‌دادند در ۶۱۹ مدرسه مشغول به تحصیل بودند. نمونه آموزگاران و مدیران مدارس این طرح ۶۱۹ نفر و والدین در پایه اول ۲,۳۰۶ نفر و در پایه دوم ۲,۱۴۷ نفر بودند. در این طرح از الگوی ارزشیابی سیپ استفاده شد که همه ابعاد برنامه درسی را مورد بررسی قرار می‌دهد. مهم‌ترین نتایج این طرح پژوهشی به قرار زیر است:

- مناسب‌تر بودن شروع آموزش قرآن از پایه دوم ابتدایی به صورت آزمایشی
- حذف و اصلاح بخش‌هایی از محتوای کتاب درسی مانند دروس مربوط به روحانی کلمات متصل به یکدیگر

● تغییر در جهت‌گیری برنامه استماع نوار از تأکید بر تکرار به جهت‌گیری عاطفی - ارزشی طاهری و دانشور (۱۳۸۰) در ارزشیابی از اجرای آزمایشی برنامه درسی آموزش قرآن پایه سوم ابتدایی نشان دادند که تحقق هدفها در حوزه مهارت‌های روحانی با مشکلاتی روبرو بوده است و زیادی و سنگینی حجم محتوای روحانی در اجرای موفقیت‌آمیز برنامه اثر معکوس داشته است. در سال ۱۳۹۱ در پی تولید سند جدیدی به نام «برنامه درسی ملی» گفت‌وگو بر سر ایجاد تحول بنیادین در ساختار و محتوای نظام آموزشی اوج گرفت و همسوسازی با برنامه درسی ملی مطرح شد و به تبع آن کتابهای درسی نیز دستخوش این تغییر و تحول شدند. در پی این تغییر حسنی (۱۳۹۱ و ۱۳۹۲) به

ارزشیابی برنامه اجراشده کتاب قرآن پایه اول و دوم ابتدایی را انجام داد. ارزشیابی برنامه درسی، مرحله‌ای مهم و اساسی در فرایند برنامه‌ریزی درسی است که در راستای میزان مطلوبیت و مؤثر بودن برنامه درسی و رفع نواقص احتمالی آن انجام می‌شود. در بند ۱۱-۱۰ سند برنامه درسی ملی (۱۳۹۱: ۴۳) آمده است که «از رشیابی از برنامه‌های درسی هر یک از حوزه‌های تربیت و یادگیری پس از گذشت سه سال از احرای سراسری هر برنامه در هریک از دوره‌های سه ساله تحصیلی توسط سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی انجام و نتیجه به شورای عالی گزارش می‌شود.» از این رو مسئله پژوهش حاضر ارزشیابی برنامه درسی قرآن دوره اول ابتدایی در سطح اهداف کسب شده است و به پرسش زیر پاسخ می‌دهد:

وضع موجود برنامه درسی کسب شده قرآن در مهارت روخوانی و روان‌خوانی در دوره اول ابتدایی چگونه است؟

## ■ روش‌شناسی

پژوهش حاضر ارزشیابی برنامه درسی قرآن در دوره اول ابتدایی است که مطابق با الگوی مدیریت‌گرا هدایت شده است. برای این منظور ابتدا برنامه قصدشده و اجراشده در شش مؤلفه اهداف و رویکرد، محتوا، مواد و منابع آموزشی، روش‌های یاددهی - یادگیری، ارزشیابی و جایگاه درس مورد مطالعه قرار گرفت و فاصله برنامه اجراشده از برنامه قصدشده معلوم شد. در ادامه با سنجش اهداف کسب شده میزان تحقق اهداف برنامه و اثربخشی آن تعیین شد. به دلیل گستردگی طرح در این مقاله، برنامه درسی کسب شده قرآن در مهارت روخوانی و روان‌خوانی در دوره اول ابتدایی ارائه شده است.

جامعه آماری دانش‌آموزان دوره اول ابتدایی کل کشور در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۹۸ بودند که با توجه به وسعت جامعه آماری، روش نمونه‌گیری به صورت خوشای هدفدار به شرح زیر انجام شده است.

◀ جامعه و فضای نمونه شامل ۴ استان بدین شرح بود:

- استان تهران (مرکز و برخوردار)
- یک استان از مناطق دوزبانه (آذربایجان غربی)
- یک استان از مناطق محروم (هرمزگان)
- یک استان از مناطق نسبتاً برخوردار (خراسان رضوی)

◀ در هر استان دو شهر شامل شهر مرکز استان (شهرستان مرکزی) و یک شهر دیگر استان (شهرستان غیر مرکزی) جامعه مورد پژوهش را تشکیل داد. در تهران دو منطقه ۱۲ (منطقه مذهبی) و ۵ انتخاب شد.

◀ در هر شهر دو مدرسه، یک مدرسه دخترانه و یک مدرسه پسرانه (دولتی) انتخاب شد و از هر مدرسه نیز یک کلاس از هر یک از پایه‌های اول، دوم و سوم انتخاب شد.

در مجموع ۴۸ کلاس درس از ۴ استان × از هر استان ۲ شهر × در هر شهر ۲ مدرسه × در هر مدرسه ۳ کلاس در پایه‌های اول تا سوم فضای نمونه را تشکیل می‌دهند.

انتخاب دانشآموزان بر اساس نمونه کلاس‌های انتخاب شده بود. به این صورت که از هر کلاس به تعداد مورد نیاز به صورت تصادفی انتخاب شدند.

ابزارهای پژوهش شامل آزمون عملکردی روخوانی و روان خوانی قرآن بود<sup>۱</sup>. روابی محتوایی ابزارها طی چند مرحله با مشارکت کارشناسان آموزش قرآن و اجرای پایلوت در گروه نمونه مورد توجه قرار گرفت و اعتبار آنها تأیید شد.

## ■ یافته‌ها

در این بخش نتایج آزمون عملکردی روخوانی و روان خوانی قرآن به ترتیب پایه تحصیلی ارائه می‌شود.

### ۱. پایه اول ابتدایی

در پایه اول ابتدایی از ۲۴۸ دانشآموز در اردیبهشت ماه آزمون گرفته شد که ۷۱ دانشآموز از استان تهران، ۷۰ دانشآموز از استان آذربایجان غربی، ۵۷ نفر از استان خراسان رضوی و ۵۰ نفر از استان هرمزگان بودند.

تحلیل یافته‌های بخش روان خوانی و روخوانی در پایه اول به شرح زیر است:

جدول ۱. روان خوانی آیه از سوی دانشآموزان پایه اول ابتدایی

| ترتیب | نسبت درصد قرائت درست | روان خوانی:                         |
|-------|----------------------|-------------------------------------|
| ۵     | ۱۵/۳                 | اَفْمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَحْكُ |
| ۳     | ۲۰/۸                 | قُلْ هَاتُوا بِرَهَانَكُمْ          |
| ۱     | ۲۷/۱                 | لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ        |
| ۴     | ۱۶/۹                 | رَبَّنَا تَعَبَّلَ مِنْ             |
| ۲     | ۲۶/۶                 | لَمْ تَقُولُوا مَا لَا تَعْلَمُونَ  |
| ۷     | ۱۳/۶                 | وَ الَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ        |
| ۶     | ۱۵/۶                 | وَ انْقِقوْ مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ  |
| ۸     | ۱۰                   | خَلَقْنَى فَهُوَ يَهْدِنَ           |
| ۲۰/۱  |                      | وضعیت کلی روان خوانی:               |

۱. ابزارهای پژوهش خوش خلق (۱۳۸۸) در این پژوهش استفاده شده است.

در جدول ۱ ملاحظه می‌شود، از دانش‌آموزان پایه اول مورد مطالعه توانسته‌اند آیات را روان قرائت کنند. بالاترین درصد روان خوانی دانش‌آموزان مربوط به آیه «لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ» است (۲۷/۱) درصد) و کمترین درصد مربوط به آیه «خَلَقْنِي فَهُوَ يَهْدِيْنِ» است (۱۰ درصد).

جدول ۲. روان خوانی کلمات هر آیه از سوی دانش‌آموزان پایه اول ابتدایی

| مرتبه<br>میانگین | جمع | بدون بخش کردن<br>به صورت روان و صحیح | بخش بخش و<br>صحیح خواندن | قواعد، اعراب یا<br>انصال اشتباہ، ۱ | رووانی  | آیه           | متن             |
|------------------|-----|--------------------------------------|--------------------------|------------------------------------|---------|---------------|-----------------|
| ۹<br>۱/۷۱        | ۱۲۰ | ۱۶                                   | ۵۳                       | ۵۱                                 | فراوانی | آفمن          |                 |
|                  | ۱۰۰ | ۱۳/۳                                 | ۴۴/۲                     | ۴۲/۵                               | درصد    |               |                 |
| ۲۵<br>۱/۴۴       | ۱۱۹ | ۲                                    | ۴۶                       | ۷۰                                 | فراوانی | یخلُّقُ       | آیه<br>اول      |
|                  | ۱۰۰ | ۲/۵                                  | ۳۸/۷                     | ۵۸/۸                               | درصد    |               |                 |
| ۶<br>۱/۸۸        | ۱۱۹ | ۳۰                                   | ۴۵                       | ۴۴                                 | فراوانی | کَمَنْ        |                 |
|                  | ۱۰۰ | ۲۵/۲                                 | ۳۷/۸                     | ۳۷                                 | درصد    |               |                 |
| ۱۹<br>۱/۵۰       | ۱۱۹ | ۵                                    | ۴۹                       | ۶۵                                 | فراوانی | لَا يَخْلُقُ  |                 |
|                  | ۱۰۰ | ۴/۲                                  | ۴۱/۲                     | ۵۴/۶                               | درصد    |               |                 |
| ۴<br>۲/۵۸        | ۱۲۰ | ۹۲                                   | ۶                        | ۲۲                                 | فراوانی | قُلْ          | آیه<br>پنجم اول |
|                  | ۱۰۰ | ۷۶/۷                                 | ۵                        | ۱۸/۳                               | درصد    |               |                 |
| ۲۳<br>۱/۴۶       | ۱۲۰ | ۱۶                                   | ۲۳                       | ۸۱                                 | فراوانی | هَاتُوا       | آیه<br>دوم      |
|                  | ۱۰۰ | ۱۳/۳                                 | ۱۹/۲                     | ۶۷/۵                               | درصد    |               |                 |
| ۱۵<br>۱/۶۰       | ۱۲۰ | ۵                                    | ۶۲                       | ۵۳                                 | فراوانی | بُرْهَانَكِمْ |                 |
|                  | ۱۰۰ | ۴/۲                                  | ۵۱/۷                     | ۴۴/۲                               | درصد    |               |                 |
| ۱۴<br>۱/۶۱       | ۱۲۰ | ۸                                    | ۵۷                       | ۵۵                                 | فراوانی | لَا أَعْبُدُ  | آیه<br>سوم      |
|                  | ۱۰۰ | ۶/۷                                  | ۴۷/۵                     | ۴۵/۸                               | درصد    |               |                 |
| ۳<br>۲/۸۳        | ۱۱۹ | ۱۰۹                                  |                          | ۱۰                                 | فراوانی | ما            |                 |
|                  | ۱۰۰ | ۹۱/۶                                 |                          | ۸/۴                                | درصد    |               |                 |
| ۱۸<br>۱/۵۳       | ۱۱۹ | ۱۱                                   | ۴۱                       | ۶۷                                 | فراوانی | تَعْدُونَ     |                 |
|                  | ۱۰۰ | ۹/۲                                  | ۳۴/۵                     | ۵۶/۳                               | درصد    |               |                 |

جدول .۲ (ادامه)

| متن | آیه       | روخوانی | قواعد، اعراب یا اتصال اشتباہ، ۱ | بخش بخش و صحیح خواندن، ۲ | بدون بخش کردن به صورت روان و صحیح، ۳ | جمع | میانگین از ۳ | ترتیب میانگین |
|-----|-----------|---------|---------------------------------|--------------------------|--------------------------------------|-----|--------------|---------------|
| ۱۰  | رَبَّنَا  | فراوانی | ۵۳                              | ۵۰                       | ۱۶                                   | ۱۱۹ | ۱/۶۹         | ۱۰۰           |
|     |           | درصد    | ۴۴/۵                            | ۴۲                       | ۱۳/۴                                 | ۱۰۰ | ۱/۶۹         | ۱۱۹           |
| ۲۲  | آیه چهارم | فراوانی | ۶۷                              | ۴۹                       | ۳                                    | ۱۱۹ | ۱/۴۶         | ۱۰۰           |
|     |           | درصد    | ۵۶/۳                            | ۴۱/۲                     | ۲/۵                                  | ۱۰۰ | ۱/۴۶         | ۱۱۹           |
| ۱۲  | مِنَّا    | فراوانی | ۶۲                              | ۳۷                       | ۲۰                                   | ۱۱۹ | ۱/۶۵         | ۱۰۰           |
|     |           | درصد    | ۵۲/۱                            | ۳۱/۱                     | ۱۶/۸                                 | ۱۰۰ | ۱/۶۵         | ۱۱۹           |
| ۷   | لَهُ      | فراوانی | ۴۷                              | ۳۳                       | ۳۳                                   | ۱۱۳ | ۱/۸۸         | ۱۰۰           |
|     |           | درصد    | ۴۱/۶                            | ۲۹/۲                     | ۲۹/۲                                 | ۱۱۳ | ۱/۸۸         | ۱۰۰           |
| ۱۱  | آیه اول   | فراوانی | ۴۵                              | ۶۰                       | ۸                                    | ۱۱۳ | ۱/۶۷         | ۱۰۰           |
|     |           | درصد    | ۳۹/۸                            | ۵۳/۱                     | ۷/۱                                  | ۱۱۳ | ۱/۶۷         | ۱۰۰           |
| ۱   | ما        | فراوانی | ۳                               | ۱۰۹                      | ۱۱۲                                  | ۱۰۰ | ۲/۹۵         | ۹۷/۳          |
|     |           | درصد    | ۲/۷                             |                          | ۹۷/۳                                 | ۱۰۰ | ۲/۹۵         | ۱۱۲           |
| ۲۰  | آن دوم    | فراوانی | ۶۱                              | ۴۵                       | ۵                                    | ۱۱۱ | ۱/۵۰         | ۱۰۰           |
|     |           | درصد    | ۵۵                              | ۴۰/۵                     | ۴/۵                                  | ۱۱۱ | ۱/۵۰         | ۱۰۰           |
| ۲۷  | آیه دوم   | فراوانی | ۷۵                              | ۳۲                       | ۳                                    | ۱۱۰ | ۱/۳۵         | ۱۰۰           |
|     |           | درصد    | ۶۸/۲                            | ۲۹/۱                     | ۲/۷                                  | ۱۱۰ | ۱/۳۵         | ۱۰۰           |
| ۱۷  | بَيْنَ    | فراوانی | ۶۵                              | ۳۰                       | ۱۵                                   | ۱۱۰ | ۱/۵۵         | ۱۳/۶          |
|     |           | درصد    | ۵۹/۱                            | ۲۷/۳                     | ۱۳/۶                                 | ۱۱۰ | ۱/۵۵         | ۱۰۰           |
| ۲۴  | کُلوبِهم  | فراوانی | ۶۸                              | ۳۴                       | ۸                                    | ۱۱۰ | ۱/۴۵         | ۷/۳           |
|     |           | درصد    | ۶۱/۸                            | ۳۰/۹                     | ۷/۳                                  | ۱۱۰ | ۱/۴۵         | ۱۰۰           |

## جدول ۲. (ادامه)

| ترتبیب میانگین                 | میانگین از ۳ | جمع | بدون بخش کردن به صورت روان و صحیح،<br>با خواهد، صحیح بخش و | قواعد، اعراب یا<br>انصال استبهاء، | روخوانی | آیه          | متن            |  |  |
|--------------------------------|--------------|-----|--|-----------------------------------|---------|--------------|----------------|--|--|
| ۲۶                             | ۱/۳۸         | ۱۱۰ | ۵  | ۳۲                                | ۷۳      | فراوانی درصد | وَ أَنْفَقُوا  |  |  |
|                                |              | ۱۰۰ | ۴/۵  | ۲۹/۱                              | ۶۶/۴    | فراوانی درصد |                |  |  |
| ۵                              | ۲/۳۸         | ۱۰۹ | ۷۲   | ۶                                 | ۳۱      | فراوانی درصد | مِنْ           |  |  |
|                                |              | ۱۰۰ | ۶۶/۱   | ۵/۵                               | ۲۸/۴    | فراوانی درصد |                |  |  |
| ۲                              | ۲/۹۳         | ۱۰۹ | ۱۰۵  |                                   | ۴       | فراوانی درصد | مَا            |  |  |
|                                |              | ۱۰۰ | ۹۶/۳   |                                   | ۳/۷     | فراوانی درصد |                |  |  |
| ۲۱                             | ۱/۴۸         | ۱۰۹ | ۵  | ۴۲                                | ۶۲      | فراوانی درصد | رَّقَنَّاْكُمْ |  |  |
|                                |              | ۱۰۰ | ۴/۶  | ۳۸/۵                              | ۵۶/۹    | فراوانی درصد |                |  |  |
| ۸                              | ۱/۷۳         | ۱۱۰ | ۸  | ۶۴                                | ۳۸      | فراوانی درصد | خَلَقْنَى      |  |  |
|                                |              | ۱۰۰ | ۷/۳  | ۵۸/۲                              | ۳۴/۵    | فراوانی درصد |                |  |  |
| ۱۳                             | ۱/۶۵         | ۱۱۰ | ۵  | ۶۱                                | ۴۴      | فراوانی درصد | خَهْوَ         |  |  |
|                                |              | ۱۰۰ | ۴/۵  | ۵۵/۵                              | ۴۰      | فراوانی درصد |                |  |  |
| ۱۶                             | ۱/۵۵         | ۱۱۰ | ۶  | ۴۹                                | ۵۵      | فراوانی درصد | يَهْدِيْنِ     |  |  |
|                                |              | ۱۰۰ | ۵/۵  | ۴۴/۵                              | ۵۰      | فراوانی درصد |                |  |  |
| وَضْعِيتْ كُلِيْ روْخَوْانِيْ: |              |     |  |                                   |         |              |                |  |  |
| ۱/۷۹                           |              |     |  |                                   |         |              |                |  |  |

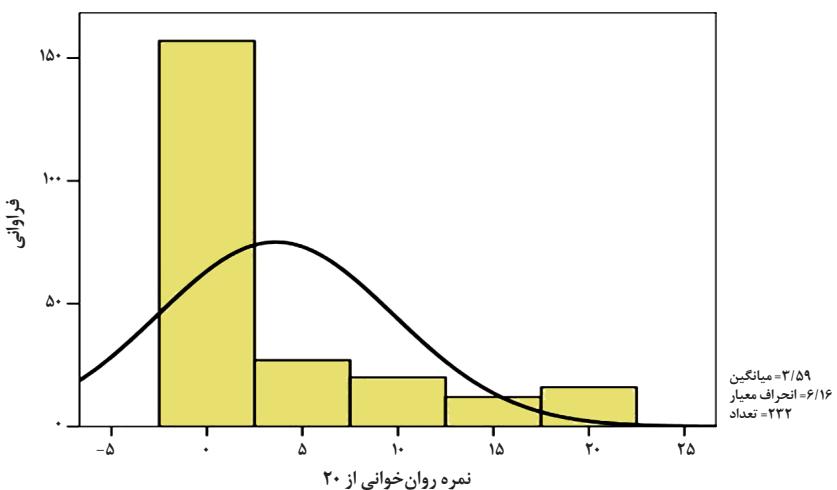
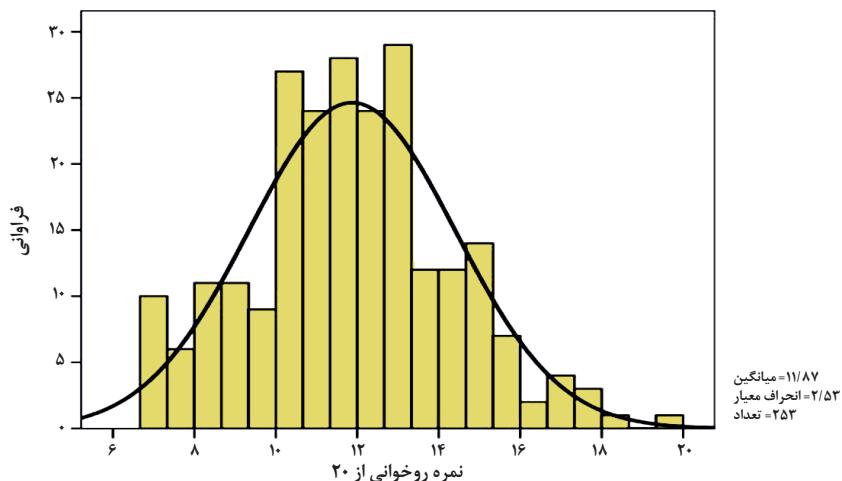
براساس جدول ۲، میانگین وضعیت کلی روخوانی دانشآموزان پایه اول مورد مطالعه ۱/۷۹ (در مقیاس اندازه‌گیری ۱ تا ۳) کمتر از حد وسط ۲ بوده است، بنابراین روخوانی دانشآموزان پایه اول در وضعیت نامطلوبی است. کلمه ما که یک هجایی است در مقایسه با سایر کلمات، ساده‌تر بوده است و کلمه‌های يَخْلُقُ، أَنْفَقُوا و الْفَ که به ترتیب شامل ساکن، حرف ناخوانا و تشیدیدند، در مقایسه با سایر کلمات برای دانشآموزان مشکل‌تر بوده‌اند.

در اینجا بهمنظور تحلیل واقعی‌تر از اهداف کسب شده، داده‌های روان‌خوانی و روخوانی آیات به مقیاس ۲۰ تبدیل و مطالعه شد.

## جدول ۳. آمار توصیفی نمرات روان‌خوانی آیات و روخوانی کلمات از ۲۰

| انحراف استاندارد | میانگین | تعداد |                       |
|------------------|---------|-------|-----------------------|
| ۶/۱۶             | ۳/۶۰    | ۲۳۲   | نمره روان‌خوانی از ۲۰ |
| ۲/۵۴             | ۱۱/۸۷   | ۲۳۵   | نمره روخوانی از ۲۰    |

ملاحظه می شود که نمره کسب شده روان خوانی آیات در دانش آموزان پایه اول  $3/60$  و روحانی (بخش خوانی) کلمات در وضعیت بهتر  $11/87$  در مقیاس اندازه گیری  $20$  بوده است.



نمودار ۱ نشان می دهد که توزیع نمرات روحانی کلمات نرمال است، اما نمودار ۲ نشان می دهد که نمرات روان خوانی آیات توزیع نرمالی ندارد.

## ۲. پایه دوم

در پایه دوم ابتدایی از ۲۴۳ دانشآموز در اردیبهشت ماه آزمون گرفته شد که ۶۱ دانشآموز از استان تهران، ۷۷ دانشآموز از استان آذربایجان غربی، ۵۷ نفر از استان خراسان رضوی و ۴۸ نفر از استان هرمزگان بودند.

تحلیل یافته‌های بخش روان‌خوانی و روخوانی در پایه دوم به شرح زیر است:

**جدول ۴.** روان‌خوانی آیه از سوی دانشآموزان پایه دوم ابتدایی

| روان‌خوانی:   | نسبت درصد قرائت درست | ترتیب |
|---|----------------------|-------|
| وَصَنَّا لِلنَّاسِ بِوِالدِّيَهِ احْسَانًا                        | ۲۴                   | ۸     |
| وَلَا حَكَمَ فِي ظُلْمَاتِ الْأَرْضِ                              | ۳۱                   | ۳     |
| وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيًّا                     | ۲۶                   | ۷     |
| تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا                        | ۳۵                   | ۲     |
| وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُو بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ              | ۲۲                   | ۱۱    |
| تَأَكُّلُ الطَّيْرُ مِنْهُ تَبَثَّنَا بِتَأْوِيلِهِ               | ۱۹                   | ۱۲    |
| يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذَكْرًا كَثِيرًا | ۴۸                   | ۱     |
| عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى                                      | ۲۷                   | ۶     |
| سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى                                  | ۲۳                   | ۹     |
| إِنَّهُ وَكَانَ عِبَادِهِ يَخْبِرُهُ بَصِيرًا                     | ۲۳                   | ۹     |
| أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ             | ۳۲                   | ۳     |
| وَلِتُعَلَّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ                      | ۱۶                   | ۱۴    |
| لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هِذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً              | ۳۰                   | ۵     |
| وَدَاعِيَةُ اللَّهِ يَادِنِهِ يٰ وَسِرَاجًا مُّنِيرًا             | ۱۷                   | ۱۳    |
| وضعیت کلی روان‌خوانی:   | ۲۸/۹                 |       |

در جدول ۴ ملاحظه می‌شود که ۲۸/۹ درصد دانشآموزان پایه دوم مورد مطالعه توانسته‌اند آیات را روان‌قرائت کنند، بالاترین درصد روان‌خوانی دانشآموزان مربوط به آیه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذَكْرًا كَثِيرًا» است (۴۸ درصد) و کمترین درصد مربوط به آیه «وَلِتُعَلَّمَهُ وَمِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ» است (۱۶ درصد).

### جدول ۵. روخوانی کلمات هر آیه از سوی دانش آموزان پایه دوم ابتدایی

| Roxovanii              |               |     |                                      |                         |                                     |                |                |
|------------------------|---------------|-----|--------------------------------------|-------------------------|-------------------------------------|----------------|----------------|
| ترتیب<br>میانگین<br>از | میانگین<br>از | جمع | بدون بخش کردن<br>به صورت روان و صحیح | بخش بخش و<br>صحیح خواند | قواعد، اعراب یا<br>اتصال اشتباه بود | فراآنی<br>درصد | فراآنی<br>درصد |
| ۵۴                     | ۱/۵۹          | ۱۱۴ | ۱۵                                   | ۳۷                      | ۶۲                                  | فراآنی<br>درصد | وَ وَصَيْنَا   |
|                        |               | ۱۰۰ | ۱۳                                   | ۳۳                      | ۵۴                                  |                |                |
| ۵۲                     | ۱/۶           | ۱۱۴ | ۲۶                                   | ۱۶                      | ۷۲                                  | فراآنی<br>درصد | الإِنْسَان     |
|                        |               | ۱۰۰ | ۲۳                                   | ۱۴                      | ۶۳                                  |                |                |
| ۵۸                     | ۱/۵۳          | ۱۱۴ | ۲۲                                   | ۱۶                      | ۷۶                                  | فراآنی<br>درصد | بِوَالْدِيهِ   |
|                        |               | ۱۰۰ | ۱۹                                   | ۱۴                      | ۶۷                                  |                |                |
| ۱۳                     | ۲/۲۵          | ۱۱۴ | ۵۰                                   | ۴۲                      | ۲۲                                  | فراآنی<br>درصد | احسَانًا       |
|                        |               | ۱۰۰ | ۴۴                                   | ۳۷                      | ۱۹                                  |                |                |
| ۴                      | ۲/۶۹          | ۱۱۴ | ۸۷                                   | ۱۹                      | ۸                                   | فراآنی<br>درصد | وَ لَا         |
|                        |               | ۱۰۰ | ۷۶                                   | ۱۷                      | ۷                                   |                |                |
| ۶۱                     | ۱/۵           | ۱۱۴ | ۱۴                                   | ۲۹                      | ۷۱                                  | فراآنی<br>درصد | حَبَّةٌ        |
|                        |               | ۱۰۰ | ۱۲                                   | ۲۵                      | ۶۲                                  |                |                |
| ۱                      | ۲/۹۴          | ۱۱۴ | ۱۰۹                                  | ۳                       | ۲                                   | فراآنی<br>درصد | فِي            |
|                        |               | ۱۰۰ | ۹۶                                   | ۳                       | ۲                                   |                |                |
| ۲۵                     | ۱/۹۶          | ۱۱۴ | ۳۱                                   | ۴۸                      | ۳۵                                  | فراآنی<br>درصد | ظُلْمَاتٍ      |
|                        |               | ۱۰۰ | ۲۷                                   | ۴۲                      | ۳۱                                  |                |                |
| ۳۶                     | ۱/۸           | ۱۱۴ | ۴۱                                   | ۹                       | ۶۴                                  | فراآنی<br>درصد | الْأَرْضِ      |
|                        |               | ۱۰۰ | ۳۶                                   | ۸                       | ۵۶                                  |                |                |
| ۳۴                     | ۱/۸۴          | ۱۱۳ | ۲۶                                   | ۴۳                      | ۴۴                                  | فراآنی<br>درصد | جَعَلْنَا      |
|                        |               | ۱۰۰ | ۲۳                                   | ۳۸                      | ۳۹                                  |                |                |
| ۱۱                     | ۲/۴۳          | ۱۱۳ | ۷۳                                   | ۱۶                      | ۲۴                                  | فراآنی<br>درصد | مِنْ           |
|                        |               | ۱۰۰ | ۶۵                                   | ۱۴                      | ۲۱                                  |                |                |
| ۵۷                     | ۱/۵۳          | ۱۱۳ | ۲۲                                   | ۱۶                      | ۷۵                                  | فراآنی<br>درصد | الْمَاءَ       |
|                        |               | ۱۰۰ | ۲۰                                   | ۱۴                      | ۶۶                                  |                |                |
| ۱۴                     | ۲/۲۲          | ۱۱۲ | ۴۹                                   | ۳۹                      | ۲۴                                  | فراآنی<br>درصد | كُلَّ          |
|                        |               | ۱۰۰ | ۴۴                                   | ۳۵                      | ۲۱                                  |                |                |
| ۲۸                     | ۱/۹۶          | ۱۱۲ | ۳۸                                   | ۳۱                      | ۴۳                                  | فراآنی<br>درصد | شَيْءٌ         |
|                        |               | ۱۰۰ | ۳۴                                   | ۲۸                      | ۳۸                                  |                |                |
| ۳۲                     | ۱/۸۶          | ۱۱۱ | ۴۰                                   | ۱۶                      | ۵۵                                  | فراآنی<br>درصد | خَيْرٌ         |
|                        |               | ۱۰۰ | ۳۶                                   | ۱۴                      | ۵۰                                  |                |                |

## جدول ۵. (ادامه)

| رخوانی   | اتصال اشتباہ بود | بخش بخش و صحیح خواند | بدون بخش کردن به صورت روان و صحیح | جمع | میانگین از ۳ | ترتیب میانگین |
|--|------------------|----------------------|-----------------------------------|-----|--------------|---------------|
| تنزُلٌ   | فراوانی          | ۴۸                   | ۴۴                                | ۲۱  | ۱۱۳          | ۴۰            |
|  | درصد             | ۴۳                   | ۳۹                                | ۱۹  | ۱۰۰          | ۱/۷۶          |
| المَلَائِكَةُ  | فراوانی          | ۷۷                   | ۱۱                                | ۲۲  | ۱۱۰          | ۶۱            |
|  | درصد             | ۷۰                   | ۱۰                                | ۲۰  | ۱۰۰          | ۱/۵           |
| تنزُلُ الملائِكَةُ وَ الرُّوحُ فِيهَا                  | فراوانی          | ۳۷                   | ۳۹                                | ۲۳  | ۱۰۹          | ۲۶            |
|  | درصد             | ۳۴                   | ۳۶                                | ۳۰  | ۱۰۰          | ۱/۹۶          |
| فِيهَا   | فراوانی          | ۹                    | ۲۸                                | ۷۲  | ۱۰۹          | ۹             |
|  | درصد             | ۸                    | ۲۶                                | ۶۶  | ۱۰۰          | ۲/۵۸          |
| وَ كَانَ   | فراوانی          | ۶                    | ۲۳                                | ۸۲  | ۱۱۱          | ۵             |
|  | درصد             | ۵                    | ۲۱                                | ۷۴  | ۱۰۰          | ۲/۶۸          |
| يَأْمُرُ   | فراوانی          | ۶۰                   | ۳۴                                | ۱۷  | ۱۱۱          | ۴۸            |
|  | درصد             | ۵۴                   | ۳۱                                | ۱۵  | ۱۰۰          | ۱/۶۱          |
| وَ كَانَ يَأْمُرَ أَهْمَهُو بِالصَّلَاةِ وَ الزَّكَاةِ | فراوانی          | ۶۶                   | ۳۱                                | ۱۴  | ۱۱۱          | ۵۶            |
|  | درصد             | ۶۰                   | ۲۸                                | ۱۳  | ۱۰۰          | ۱/۵۳          |
| بِالصَّلَاةِ   | فراوانی          | ۶۳                   | ۲۸                                | ۱۸  | ۱۰۹          | ۵۵            |
|  | درصد             | ۵۸                   | ۲۶                                | ۱۷  | ۱۰۰          | ۱/۵۹          |
| وَ الْرَّكَاهُ   | فراوانی          | ۵۸                   | ۲۰                                | ۳۰  | ۱۰۸          | ۴۲            |
|  | درصد             | ۵۴                   | ۱۹                                | ۲۸  | ۱۰۰          | ۱/۷۴          |
| تَأْكِيلُ  | فراوانی          | ۵۹                   | ۲۵                                | ۲۲  | ۱۰۶          | ۴۵            |
|  | درصد             | ۵۶                   | ۲۴                                | ۲۱  | ۱۰۰          | ۱/۶۵          |
| الطَّيْرُ  | فراوانی          | ۶۲                   | ۲۳                                | ۲۰  | ۱۰۵          | ۵۰            |
|  | درصد             | ۵۹                   | ۲۲                                | ۱۹  | ۱۰۰          | ۱/۶           |
| تَأْكِيلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبَئْنَا بِتَأْوِيلِهِ     | فراوانی          | ۵۰                   | ۳۴                                | ۲۱  | ۱۰۵          | ۴۳            |
|  | درصد             | ۴۸                   | ۳۲                                | ۲۰  | ۱۰۰          | ۱/۷۲          |
| نَبَئْنَا  | فراوانی          | ۶۸                   | ۳۳                                | ۲   | ۱۰۴          | ۶۹            |
|  | درصد             | ۶۶                   | ۳۲                                | ۲   | ۱۰۰          | ۱/۳۶          |
| بِتَأْوِيلِهِ  | فراوانی          | ۶۸                   | ۲۴                                | ۱۱  | ۱۰۳          | ۶۴            |
|  | درصد             | ۶۶                   | ۲۳                                | ۱۱  | ۱۰۰          | ۱/۴۵          |

جدول ۵. (ادامه)

ارزشیابی برنامه درسی قرآن دوره اول  
اپتندایبی در سطح برنامه کسب شده

دکتر مصطفیه نجفی بازکنی

| رخوانی   | اتصال اشتیاه بود | قواعد، اعراب یا<br>بخش بخش خواند و<br>به صورت روان و صحیح | بدون بخش کردن | جمع | میانگین از ۳ | ترتیب میانگین |
|--|------------------|---|---------------|-----|--------------|---------------|
| یا آیه‌ها  | فراآنی           | ۲۷  | ۳۹            | ۱۰۴ | ۲/۰۱         | ۲۳            |
|  | درصد             | ۳۷  | ۲۶            | ۱۰۰ |              |               |
| الذین  | فراآنی           | ۱۸  | ۵۴            | ۱۰۴ | ۲/۲۱         | ۱۵            |
|  | درصد             | ۳۲  | ۵۲            | ۱۰۰ |              |               |
| آمنوا  | فراآنی           | ۱۱  | ۸۵            | ۱۰۴ | ۲/۷۴         | ۳             |
|  | درصد             | ۸   | ۸۲            | ۱۰۰ |              |               |
| یا آیه‌ها الذین آمنوا<br>اذکروا الله ذکرًا<br>کثیرًا | فراآنی           | ۳۵  | ۳۱            | ۱۰۴ | ۱/۹۳         | ۲۹            |
|  | درصد             | ۳۷  | ۳۰            | ۱۰۰ |              |               |
| الله   | فراآنی           | ۸   | ۴۰            | ۱۰۴ | ۱/۸۵         | ۳۳            |
|  | درصد             | ۵۶  | ۳۹            | ۱۰۰ |              |               |
| ذکرًا  | فراآنی           | ۱۸  | ۴۹            | ۱۰۴ | ۲/۱۲         | ۱۷            |
|  | درصد             | ۳۷  | ۴۷            | ۱۰۰ |              |               |
| کثیرًا   | فراآنی           | ۲۰  | ۶۳            | ۱۰۴ | ۲/۴          | ۱۲            |
|  | درصد             | ۲۱  | ۶۱            | ۱۰۰ |              |               |
| عند  | فراآنی           | ۳۲  | ۵۱            | ۱۱۷ | ۲/۱۵         | ۱۶            |
|  | درصد             | ۳۴  | ۴۴            | ۱۰۰ |              |               |
| سِدَرَة لِمُنْتَهَى                                  | فراآنی           | ۴۲  | ۲۶            | ۱۱۷ | ۱/۸          | ۳۵            |
|  | درصد             | ۴۹  | ۳۶            | ۱۰۰ |              |               |
| المُنْتَهَى  | فراآنی           | ۸۰  | ۱۵            | ۱۱۷ | ۱/۴۴         | ۶۵            |
|  | درصد             | ۶۸  | ۱۳            | ۱۰۰ |              |               |
| سَبِّحْ  | فراآنی           | ۳۲  | ۱۹            | ۱۱۶ | ۱/۸          | ۴۹            |
|  | درصد             | ۶۵  | ۱۶            | ۱۰۰ |              |               |
| اسْمَ  | فراآنی           | ۶۶  | ۲۳            | ۱۱۶ | ۱/۶۳         | ۴۷            |
|  | درصد             | ۵۷  | ۲۰            | ۱۰۰ |              |               |
| رَبَّكَ  | فراآنی           | ۴۰  | ۲۱            | ۱۱۶ | ۱/۹۲         | ۳۰            |
|  | درصد             | ۳۵  | ۲۷            | ۱۰۰ |              |               |
| الاعلی   | فراآنی           | ۸۵  | ۱۷            | ۱۱۶ | ۱/۴۱         | ۶۶            |
|  | درصد             | ۷۳  | ۱۵            | ۱۰۰ |              |               |

## جدول ۵. (ادامه)

| رخوانی           | اتصال اشتباہ بود | بعضی از | بخش بخش و صحیح خواند | بدون بخش کردن به صورت روان و صحیح | جمع | میانگین از ۳ | ترتیب میانگین |
|------------------|------------------|---------|----------------------|-----------------------------------|-----|--------------|---------------|
| آن و             | فراوانی          | ۵۶      | ۲۸                   | ۳۲                                | ۱۱۶ | ۱/۷۹         | ۳۷            |
|                  | درصد             | ۴۸      | ۲۴                   | ۲۸                                | ۱۰۰ |              |               |
| کان              | فراوانی          | ۱۲      | ۱۴                   | ۸۹                                | ۱۱۵ | ۲/۶۷         | ۶             |
|                  | درصد             | ۱۰      | ۱۲                   | ۷۷                                | ۱۰۰ |              |               |
| بیعت‌ی           | فراوانی          | ۷۳      | ۳۰                   | ۱۲                                | ۱۱۵ | ۱/۴۷         | ۶۳            |
|                  | درصد             | ۶۴      | ۲۶                   | ۱۰                                | ۱۰۰ |              |               |
| خبریا            | فراوانی          | ۵۳      | ۳۳                   | ۲۹                                | ۱۱۵ | ۱/۷۹         | ۳۸            |
|                  | درصد             | ۴۶      | ۲۹                   | ۲۵                                | ۱۰۰ |              |               |
| بصیرا            | فراوانی          | ۳۶      | ۳۱                   | ۴۷                                | ۱۱۴ | ۲/۱          | ۱۸            |
|                  | درصد             | ۳۲      | ۲۷                   | ۴۱                                | ۱۰۰ |              |               |
| اولئک            | فراوانی          | ۵۹      | ۳۴                   | ۱۹                                | ۱۱۲ | ۱/۶۴         | ۴۶            |
|                  | درصد             | ۵۳      | ۳۰                   | ۱۷                                | ۱۰۰ |              |               |
| أصحاب            | فراوانی          | ۲۷      | ۵۴                   | ۳۱                                | ۱۱۲ | ۲/۰۴         | ۲۲            |
|                  | درصد             | ۲۴      | ۴۸                   | ۲۸                                | ۱۰۰ |              |               |
| الجنة            | فراوانی          | ۶۰      | ۳۷                   | ۱۵                                | ۱۱۲ | ۱/۶          | ۵۱            |
|                  | درصد             | ۵۴      | ۳۳                   | ۱۳                                | ۱۰۰ |              |               |
| خالدون           | فراوانی          | ۲۱      | ۸                    | ۸۳                                | ۱۱۲ | ۲/۵۵         | ۱۰            |
|                  | درصد             | ۱۹      | ۷                    | ۷۴                                | ۱۰۰ |              |               |
| فیها             | فراوانی          | ۹       | ۲۶                   | ۷۶                                | ۱۱۱ | ۲/۶          | ۸             |
|                  | درصد             | ۸       | ۲۳                   | ۶۹                                | ۱۰۰ |              |               |
| خالدون           | فراوانی          | ۴۰      | ۲۶                   | ۴۵                                | ۱۱۱ | ۲/۰۵         | ۲۰            |
|                  | درصد             | ۳۶      | ۲۳                   | ۴۱                                | ۱۰۰ |              |               |
| و لِتَعْلَمُهُ و | فراوانی          | ۷۹      | ۲۸                   | ۲                                 | ۱۰۹ | ۱/۲۹         | ۷۰            |
|                  | درصد             | ۷۳      | ۲۶                   | ۲                                 | ۱۰۰ |              |               |
| من               | فراوانی          | ۲۰      | ۳                    | ۸۶                                | ۱۰۹ | ۲/۶۱         | ۷             |
|                  | درصد             | ۱۸      | ۳                    | ۷۹                                | ۱۰۰ |              |               |
| تأیل             | فراوانی          | ۵۸      | ۲۸                   | ۲۳                                | ۱۰۹ | ۱/۶۸         | ۴۴            |
|                  | درصد             | ۵۳      | ۲۶                   | ۲۱                                | ۱۰۰ |              |               |
| الاحدادیث        | فراوانی          | ۸۰      | ۱۳                   | ۱۵                                | ۱۰۸ | ۱/۴          | ۶۷            |
|                  | درصد             | ۷۴      | ۱۲                   | ۱۴                                | ۱۰۰ |              |               |

جدول ۵. (ادامه)

ارزشیابی برنامه درسی قرآن دوره اول  
اپتندایبی در سطح برنامه کسب شده

دکتر مصوومه نجفی بازکنی

| روخانی                           | اتصال اشتیاه بود | قواعد، اعراب یا<br>بخش بخش خواند و<br>به صورت روان و صحیح | بدون بخش کردن | جمع | میانگین<br>از ۳ | ترتیب<br>میانگین |
|----------------------------------|------------------|---|---------------|-----|-----------------|------------------|
| لَّذِينَ                         | فراوانی          | ۶۲  | ۲۹            | ۱۸  | ۱۰۹             | ۵۳               |
|                                  | درصد             | ۵۷  | ۲۷            | ۱۷  | ۱۰۰             | ۱/۶              |
| أَحَسَنُوا                       | فراوانی          | ۳۶  | ۳۳            | ۴۰  | ۱۰۹             | ۲۱               |
|                                  | درصد             | ۳۳  | ۳۰            | ۳۷  | ۱۰۰             | ۲/۰۴             |
| فِي                              | فراوانی          | ۵   |               | ۱۰۳ | ۱۰۸             | ۲                |
|                                  | درصد             | ۵   |               | ۹۵  | ۱۰۰             | ۲/۹۱             |
| هَذِهِ                           | فراوانی          | ۴۲  | ۳۵            | ۳۱  | ۱۰۸             | ۳۱               |
|                                  | درصد             | ۳۹  | ۳۲            | ۲۹  | ۱۰۰             | ۱/۹              |
| الْدُّنْيَا                      | فراوانی          | ۳۸  | ۳۴            | ۳۶  | ۱۰۸             | ۲۴               |
|                                  | درصد             | ۳۵  | ۳۲            | ۳۳  | ۱۰۰             | ۱/۹۸             |
| حَسَنَةً                         | فراوانی          | ۴۲  | ۲۸            | ۳۸  | ۱۰۸             | ۲۷               |
|                                  | درصد             | ۳۹  | ۲۶            | ۳۵  | ۱۰۰             | ۱/۹۶             |
| وَ دَاعِيَاً                     | فراوانی          | ۷۷  | ۲۲            | ۱۰  | ۱۰۹             | ۶۸               |
|                                  | درصد             | ۷۱  | ۲۰            | ۹   | ۱۰۰             | ۱/۳۹             |
| إِلَى                            | فراوانی          | ۷۶  | ۱۰            | ۲۳  | ۱۰۹             | ۵۹               |
|                                  | درصد             | ۷۰  | ۹             | ۲۱  | ۱۰۰             | ۱/۵۱             |
| اللهُ                            | فراوانی          | ۵۶  | ۱۹            | ۳۳  | ۱۰۸             | ۳۹               |
|                                  | درصد             | ۵۲  | ۱۸            | ۳۱  | ۱۰۰             | ۱/۷۹             |
| بِإِذْنِهِ وَ سِرَاجًا مُّنِيرًا | فراوانی          | ۶۷  | ۲۷            | ۱۴  | ۱۰۸             | ۶۰               |
|                                  | درصد             | ۶۲  | ۲۵            | ۱۳  | ۱۰۰             | ۱/۵۱             |
| وَ سِرَاحًا                      | فراوانی          | ۵۰  | ۳۵            | ۲۳  | ۱۰۸             | ۴۱               |
|                                  | درصد             | ۴۶  | ۳۲            | ۲۱  | ۱۰۰             | ۱/۷۵             |
| مُّنِيرًا                        | فراوانی          | ۳۲  | ۳۵            | ۴۱  | ۱۰۸             | ۱۹               |
|                                  | درصد             | ۳۰  | ۳۲            | ۳۸  | ۱۰۰             | ۲/۰۸             |

وضعیت کلی روان‌خوانی:

۱/۹۱

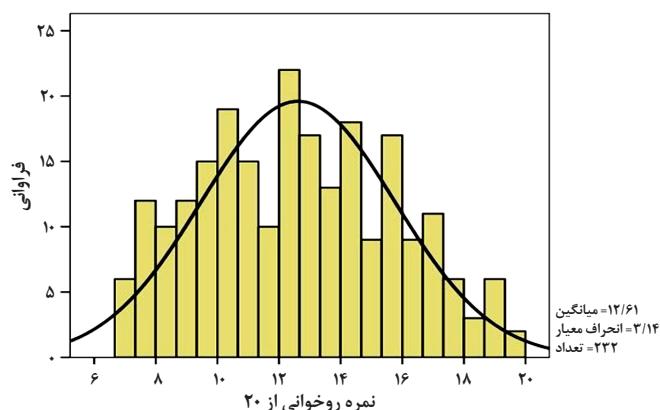
براساس جدول ۵، میانگین وضعیت کلی روان‌خوانی دانش‌آموزان پایه دوم مورد مطالعه (در مقیاس اندازه‌گیری ۱ تا ۳) کمتر از حد وسط ۲ بوده است، بنابراین روان‌خوانی دانش‌آموزان پایه دوم در وضعیت مطلوبی نیست. کلمه‌ای که یک هجایی است در مقایسه با سایر کلمات، ساده‌تر بوده است و کلمه‌های وَ داعِيَا، تَبَعَّنا، وَ لَتَعْلَمَه در مقایسه با سایر کلمات برای دانش‌آموزان مشکل‌تر بوده است.

در اینجا به منظور تحلیل واقعی تر از اهداف کسب شده، داده های روان خوانی آیات و روحانی کلمات آیات به مقیاس ۲۰ تبدیل و مطالعه شد.

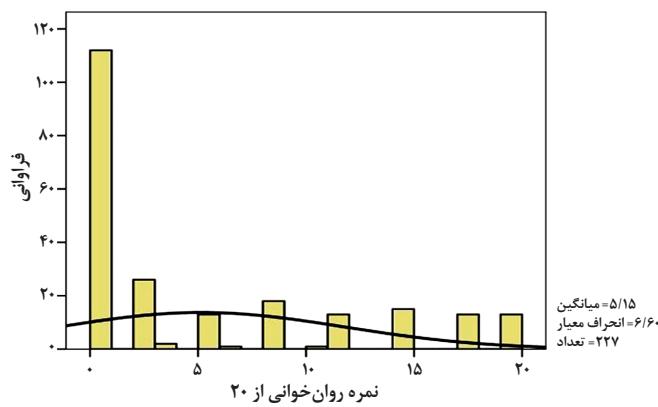
**جدول ۶.** آمار توصیفی نمرات روان خوانی آیات و روحانی کلمات از ۲۰

| انحراف استاندارد | میانگین | تعداد |                       |
|------------------|---------|-------|-----------------------|
| ۶/۶۰             | ۵/۱۵    | ۲۲۷   | نمره روان خوانی از ۲۰ |
| ۳/۱۵             | ۱۲/۶۲   | ۲۲۲   | نمره روحانی از ۲۰     |

ملاحظه می شود که نمره کسب شده روان خوانی آیات در دانش آموزان پایه دوم ۵/۱۵ و روحانی کلمات در وضعیت بهتر ۱۲/۶۲ در مقیاس اندازه گیری ۲۰ بوده است.



**نمودار ۳.** نمره روحانی کلمه ها از ۲۰ (پایه دوم ابتدایی)



**نمودار ۴.** نمره روان خوانی آیات از ۲۰ (پایه دوم ابتدایی)

نمودار ۳ نشان می‌دهد که توزیع نمرات روحانی کلمات نرم‌ال است، اما نمودار ۴ نشان می‌دهد نمرات روان‌خوانی آیات توزیع نرم‌ال ندارد.

### ۳. پایه سوم

در پایه سوم ابتدایی از ۲۴۷ دانش‌آموز در اردیبهشت ماه آزمون گرفته شد که ۷۹ دانش‌آموز از استان آذربایجان غربی، ۵۷ دانش‌آموز از استان هرمزگان، ۵۶ نفر از استان تهران و ۵۵ نفر از استان خراسان رضوی بودند.

تحلیل یافته‌های بخش روان‌خوانی و روحانی در پایه سوم به شرح زیر است:

جدول ۷. روان‌خوانی آیه از سوی دانش‌آموزان پایه سوم ابتدایی

| ترتیب | نسبت درصد<br>قرائت درست | روان‌خوانی:  |
|-------|-------------------------|--|
| ۱     | ۸۹/۵                    | سلام علیٰ ابراهیم  |
| ۲     | ۷۲                      | کَذلِكَ نَجَزِي الْمُحْسِنِينَ   |
| ۵     | ۵۸/۷                    | إِنَّهُ وَ مِنِ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ  |
| ۲۰    | ۳۶                      | وَبَشَّرَنَاهُ بِاسْحَاقَ نِبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ  |
| ۱۱    | ۴۲/۷                    | وَبَارَكَنَا عَلَيْهِ وَعَلَى إِسْحَاقَ وَمِنْ ذُرَيْتَهُمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ يَمْبَيِّنُ                         |
| ۴     | ۷۰/۳                    | وَلَقَدْ مَنَّا عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ  |
| ۲۸    | ۳۰/۱                    | وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْغَظِيمِ  |
| ۱۳    | ۴۲/۵                    | وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ   |
| ۱۸    | ۳۷/۸                    | وَعَانِيَنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبَينَ  |
| ۸     | ۵۰/۷                    | اَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسِيقِ اللَّيْلِ وَ قُرْءَانَ الْفَجْرِ اَنْ قُرْءَانَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا |
| ۱۳    | ۴۶/۳                    | وَمِنَ الْلَّيْلِ فَتَهَجَّدَ بِهِ نِافِلَةً لَكَ عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مُحْمَدًا                             |
| ۲۰    | ۴۱/۵                    | وقلْ رَبِّ ادْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدِقٍ وَاحْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدِقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا             |

## جدول ٧. (ادامه)

| ترتيب | نسبت درصد<br>قراءت درست | روان خوانی:  |
|-------|-------------------------|--|
| ٧     | ٥٤/٥                    | وَ قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهْوًا   |
| ١٦    | ٤٦/٢                    | وَ نَزَّلْنَا مِنَ الْفَرْعَانِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِلْمُوْمِنِينَ وَ لَا يَزِيدُ الطَّالِمِينَ إِلَّا حَسَارًا                                |
| ٢٠    | ٤١/٥                    | وَ إِذَا أَعْمَنَا عَلَى انسانٍ أَعْرَضَ وَ تَأْجِيَهُ إِنْ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَمْوَسًا   |
| ٢٠    | ٤١/٥                    | قُلْ كُلُّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ فَرِبَّمَا عَلَمَ بِمَنْ هُوَ أَهْدِي سَبِيلٍ  |
| ٩     | ٥٦/٩                    | فَمَا أُوتِسْمَ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَّاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَ أَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا وَ عَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ |
| ٢٦    | ٤٣/٩                    | وَ الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَ الْفَوَاحِشِ وَ إِذَا مَا غَصَبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ  |
| ١٨    | ٥٠                      | وَ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَ أُمِرُّهُمْ شُورى بَيْتِهِمْ وَ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِعُونَ                        |
| ٢٨    | ٤٠/٧                    | وَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمْ الْبَيْسِ هُمْ يَنْتَصِرُونَ  |
| ١٦    | ٥٤/٥                    | وَ جَزَاءُ سَيِّئَاتِهِ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَ أَضْلَخَ فَاجْزَهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ                                     |
| ١١    | ٥٢/٥                    | لَعْلَنَا تَتَّبِعُ السَّحَرَةَ إِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ  |
| ٢٠    | ٤٥                      | فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفَرْعَوْنَ أَيْنَ لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ  |
| ٢٧    | ٣٧/٧                    | قَالَ نَعَمْ وَ إِنَّكُمْ إِذَا لَمْنَا الْمُقْرَبِينَ   |
| ٦     | ٦٥                      | قَالَ لَهُمْ مُوسَى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ  |
| ٣٠    | ٣١/١                    | فَأَلْقَوْا جَبَالَهُمْ وَ حَصِيرَهُمْ وَ قَالُوا بِعْرَةٌ فِي عَنْ إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ   |
| ٢٥    | ٤٢/٦                    | فَأَلْقَى مُوسَى عَصَاهُ فَإِنَّهُ هِيَ تُلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ   |
| ٩     | ٥٦/٩                    | فَأَلْقَى السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ   |
| ١٣    | ٥٢/٥                    | قَالُوا أَمَّا بَرِّ الطَّالِمِينَ   |
| ٢     | ٩١/٥                    | رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ  |
| ٥٥/٣  |                         | وضعیت کلی روان خوانی:  |

در جدول ۷ ملاحظه می شود که ۵۵/۳ درصد از دانشآموزان پایه سوم مورد مطالعه توانسته‌اند آیات را روان فرائت کنند. بالاترین درصد روان خوانی دانشآموزان مربوط به آیه «سَلَامٌ عَلَى إِبْرَاهِيمَ» است (۸۹/۵) و کمترین درصد مربوط به آیه «فَوَجَيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبَلَةِ العَظِيمِ» است (۱۰/۳) درصد.

#### **جدول ۸.** رخوانی کلمات هر آیه از سوی دانش آموزان پایه سوم ابتدایی

| رُوْخاَنِي: | مِيَانِگِين | مِيَانِگِين | رُوْخاَنِي:    | مِيَانِگِين | مِيَانِگِين | رُوْخاَنِي:     | مِيَانِگِين | مِيَانِگِين | رُوْخاَنِي:    | مِيَانِگِين | مِيَانِگِين | رُوْخاَنِي: | مِيَانِگِين | مِيَانِگِين | رُوْخاَنِي: |
|-------------|-------------|-------------|----------------|-------------|-------------|-----------------|-------------|-------------|----------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|
| ما          | ١٩٧         | ١/٨٧        | لَفَسَهِي      | ١٤٨         | ٢/١٤        | كَبَائِنَه      | ٩٩          | ٢/٤٣        | الْغَالِبِيَنَ | ٥٠          | ٢/٧٠        | قَائِلَوَا  | ١           | ٣           | ما          |
| ما          | ١٩٨         | ١/٨٧        | يَعْتَكَ       | ١٤٩         | ٢/١٤        | يُفَقَّرُونَ    | ١٠٠         | ٢/٤٣        | وَأَصْلَحَ     | ٥١          | ٢/٦٩        | سَبِيلُ     | ٢           | ٣           | ما          |
| ما          | ١٩٩         | ١/٨٦        | الْخِيَاهِ     | ١٥٠         | ٢/١٤        | وَبَيْنَ        | ١٠١         | ٢/٤١        | الْذُنْبِيَا   | ٥٢          | ٢/٦٩        | مِنِ        | ٣           | ٢/٩٧        | ما          |
| مِنِ        | ٢٠٠         | ١/٨٦        | أَنْعَمْنَا    | ١٥١         | ٢/١٣        | الصَّالِحِينَ   | ١٠٢         | ٢/٤١        | فَإِذَا        | ٥٣          | ٢/٦٧        | أَنَ        | ٤           | ٢/٩٥        | مِنِ        |
| كَانَ       | ٢٠١         | ١/٨٦        | أَعْلَمَ       | ١٥٢         | ٢/١٢        | الْبَاطِلَ      | ١٠٣         | ٢/٤٠        | عَلَىٰ         | ٥٤          | ٢/٦٦        | شُورِي      | ٥           | ٢/٩٤        | إِبرَاهِيمَ |
| إِبرَاهِيمَ | ٢٠٢         | ١/٨٥        | مُحَسِّنٌ      | ١٥٣         | ٢/١١        | الظَّالِمِينَ   | ١٠٤         | ٢/٤٠        | خَيْرٌ         | ٥٥          | ٢/٦٦        | وَالَّذِينَ | ٦           | ٢/٩٣        | وَهَارُونَ  |
| وَهَارُونَ  | ٢٠٣         | ١/٨٥        | كَنَّا         | ١٥٤         | ٢/١١        | يَعْقُلُ        | ١٠٥         | ٢/٣٩        | إِنَّهُ وَ     | ٥٦          | ٢/٦٦        | لِي         | ٧           | ٢/٩٢        | مُوسَىٰ     |
| مُوسَىٰ     | ٢٠٤         | ١/٨٤        | الْكَرِبَ      | ١٥٥         | ٢/١١        | رَزَقَهُمْ      | ١٠٦         | ٢/٣٩        | هُمْ           | ٥٧          | ٢/٦٤        | سَاجِدِينَ  | ٨           | ٢/٩٢        | وَهَارُونَ  |
| وَهَارُونَ  | ٢٠٥         | ١/٨٤        | لِفَزْعَونَ    | ١٥٦         | ٢/١١        | وَظَالِمٌ       | ١٠٧         | ٢/٣٧        | يُرَبِّ        | ٥٨          | ٢/٦٢        | وَأَدا      | ٩           | ٢/٩١        | وَمَا       |
| وَمَا       | ٢٠٦         | ١/٨٣        | عَضِيشُوا      | ١٥٧         | ٢/١٠        | تَحْنَ          | ١٠٨         | ٢/٣٦        | الظَّالِمِينَ  | ٥٩          | ٢/٦٠        | عَلَىٰ      | ١٠          | ٢/٩٠        | مُوسَىٰ     |
| مُوسَىٰ     | ٢٠٧         | ١/٨٢        | لَمْنَ         | ١٥٨         | ٢/٠٩        | الْقُرْءَانَ    | ١٠٩         | ٢/٣٥        | مِنِ           | ٦٠          | ٢/٥٩        | مِنْ        | ١١          | ٢/٩٠        | مِنْ        |
| مِنْ        | ٢٠٨         | ١/٨١        | الشَّرُّ       | ١٥٩         | ٢/٠٩        | الْحَقُّ        | ١١٠         | ٢/٣٣        | عَلَيْهِ       | ٦١          | ٢/٥٩        | أَنَّ       | ١٢          | ٢/٨٩        | عَلَىٰ      |
| عَلَىٰ      | ٢٠٩         | ١/٨١        | لَدَنَكَ       | ١٦٠         | ٢/٠٧        | لِلَّذِينَ      | ١١١         | ٢/٣٣        | اقْم           | ٦٢          | ٢/٥٩        | أَنْتُمْ    | ١٣          | ٢/٨٩        | لَا         |
| لَا         | ٢١٠         | ١/٧٩        | وَالْفَوَاحِشَ | ١٦١         | ٢/٠٥        | يَنْوَعَلُونَ   | ١١٢         | ٢/٣٢        | خَسَارًا       | ٦٣          | ٢/٥٦        | وَالَّذِينَ | ١٤          | ٢/٨٩        | مُوسَىٰ     |
| مُوسَىٰ     | ٢١١         | ١/٧٩        | يَأْكُونُونَ   | ١٦٢         | ٢/٠٣        | الْمُسْتَبِينَ  | ١١٣         | ٢/٣١        | وَقُرْءَانَ    | ٦٤          | ٢/٥٥        | هُوَ        | ١٥          | ٢/٨٨        | قَائِلُوا   |
| قَائِلُوا   | ٢١٢         | ١/٧٨        | سَيِّةٌ        | ١٦٣         | ٢/٠٢        | وَإِنَّكُمْ     | ١١٤         | ٢/٣١        | سُلْطَانًا     | ٦٥          | ٢/٥٥        | تَصِيرًا    | ١٦          | ٢/٨٨        | وَهَارُونَ  |
| وَهَارُونَ  | ٢١٣         | ١/٧٨        | وَأَخْرِجْنِي  | ١٦٤         | ٢/٠٢        | شَاكِنَتِهِي    | ١١٥         | ٢/٣١        | إِذَا          | ٦٦          | ٢/٥٤        | لَهُمْ      | ١٧          | ٢/٨٨        | موْسِيٰ     |
| موْسِيٰ     | ٢١٤         | ١/٧٧        | يَاسْحَاقَ     | ١٦٥         | ٢/٠٢        | الْبَاطِلَ      | ١١٦         | ٢/٣١        | اللهِ          | ٦٧          | ٢/٥٤        | إِسْحَاقِ   | ١٨          | ٢/٨٨        | كَانَ       |
| كَانَ       | ٢١٥         | ١/٧٧        | الْأَلَا       | ١٦٦         | ٢           | لِلْمُؤْمِنِينَ | ١١٧         | ٢/٣١        | يَزِيدَ        | ٦٨          | ٢/٥٣        | اللهِ       | ١٩          | ٢/٨٨        | وَلَا       |
| وَلَا       | ٢١٦         | ١/٧٦        | الشَّحَرَةُ    | ١٦٧         | ٢           | يَنْسُوا        | ١١٨         | ٢/٣١        | الْعَالَمِينَ  | ٦٩          | ٢/٥٣        | وَإِذَا     | ٢٠          | ٢/٨٨        | كَانَ       |
| كَانَ       | ٢١٧         | ١/٧٦        | وَلَازِكَنَا   | ١٦٨         | ٢           | الْقَوَا        | ١١٩         | ٢/٣٠        | هِيَ           | ٧٠          | ٢/٥٣        | يُحِبُّ     | ٢١          | ٢/٨٨        | إِذَا       |
| إِذَا       | ٢١٨         | ١/٧٥        | وَنَّا         | ١٦٩         | ١/٩٩        | اللَّلِيلُ      | ١٢٠         | ٢/٢٩        | أَهْدِي        | ٧١          | ٢/٥٣        | الْعَظِيمُ  | ٢٢          | ٢/٨٦        | هُمْ        |
| هُمْ        | ٢١٩         | ١/٧٥        | لِدَلُوكِ      | ١٧٠         | ١/٩٨        | الْغَالِبِيُونَ | ١٢١         | ٢/٢٨        | مَفَاعِمًا     | ٧٢          | ٢/٥٣        | كَذَلِكِ    | ٢٣          | ٢/٨٤        | ما          |
| ما          | ٢٢٠         | ١/٧٥        | فَالْقَلْقَلِي | ١٧١         | ١/٩٧        | شَفَاءٌ         | ١٢٢         | ٢/٢٨        | هُوَ           | ٧٣          | ٢/٥٢        | لَنَا       | ٢٤          | ٢/٨٤        | قَالَ       |
| قَالَ       | ٢٢١         | ١/٧٤        | يَجْتَنِبُونَ  | ١٧٢         | ١/٩٧        | فَرِجَوْنَ      | ١٢٣         | ٢/٢٧        | السَّمَسِي     | ٧٤          | ٢/٥٢        | مَشَهُودًا  | ٢٥          | ٢/٨١        | رَبِّ       |
| رَبِّ       | ٢٢٢         | ١/٧٤        | لَاَجْرًا      | ١٧٣         | ١/٩٧        | تَنْحَنَ        | ١٢٤         | ٢/٢٧        | الْمُؤْمِنِينَ | ٧٥          | ٢/٥٢        | قُرْءَانَ   | ٢٦          | ٢/٨٠        | جَاهَةٌ     |

جدول ۸. (ادامه)

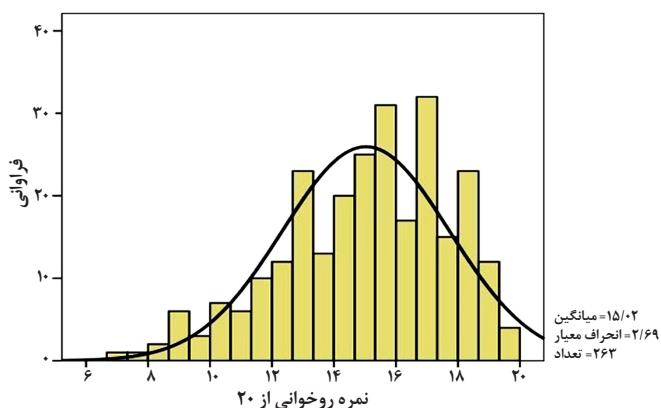
براساس جدول ۸ میانگین وضعیت کلی روحانی دانشآموزان پایه سوم مورد مطالعه (در مقیاس اندازه‌گیری ۱ تا ۳) بیش از حد وسط ۲ در وضعیت قابل قبولی بوده است. کلمه ما که یک هجایی است در مقایسه با سایر کلمات، ساده‌تر بوده است و کلمه‌های آعرض، البغی، و بَشَرَنَاه در مقایسه با سایر کلمات برای دانشآموزان مشکل‌تر بوده است.

در اینجا به منظور تحلیل واقعی تراز اهداف کسب شده، داده‌های روان‌خوانی آیات و روحانی کلمات آیات به مقیاس ۲۰ تبدیل و مطالعه شد.

#### جدول ۹. آمار توصیفی نمرات روان‌خوانی آیات و روحانی کلمات از ۲۰

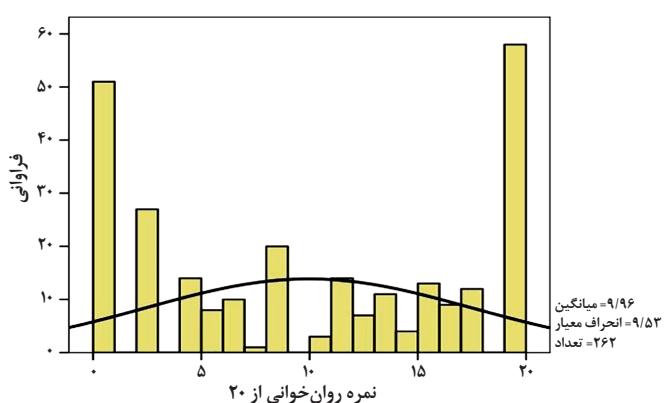
| انحراف استاندارد | میانگین | تعداد |                       |
|------------------|---------|-------|-----------------------|
| ۷/۵۴             | ۹/۹۶    | ۲۶۲   | نمره روان‌خوانی از ۲۰ |
| ۲/۷۰             | ۱۵/۰۳   | ۲۶۳   | نمره روحانی از ۲۰     |

در جدول ۹ ملاحظه می‌شود که نمره کسب شده روان‌خوانی آیات در دانش‌آموزان پایه سوم ۹/۹۶ و روحانی کلمات در وضعیت بهتر ۱۵/۰۳ در مقیاس اندازه گیری ۲۰ بوده است.



نمودار ۵. نمره روحانی کلمه‌ها از ۲۰ (پایه سوم ابتدایی)

نمودار ۵ نشان می‌دهد که توزیع نمرات به سمت راست متمایل است.



نمودار ۶. نمره روان‌خوانی آیات از ۲۰ (پایه سوم ابتدایی)

نمودار ۶ نشان می‌دهد که نمرات روان‌خوانی آیات توزیع نرمالی ندارد.

## بحث و نتیجه‌گیری

مهتمترین هدف مهارتی در هر سه پایه روان‌خوانی و روان‌خوانی سوره‌ها و عبارات قرآنی است. در صورتی که بخواهیم روند کسب مهارت روان‌خوانی و روان‌خوانی را از پایه اول تا سوم پیگیری کنیم، این مسیر به شرح جدول ۱۰ است:

جدول ۱۰. میانگین نمرات روان‌خوانی و روان‌خوانی در سه پایه اول تا سوم

| میانگین پایه سوم | میانگین پایه دوم | میانگین پایه اول | نمره روان‌خوانی از ۲۰ |
|------------------|------------------|------------------|-----------------------|
| ۹/۹۶             | ۵/۱۵             | ۳/۰۶             |                       |
| ۱۵/۰۳            | ۱۲/۶۲            | ۱۱/۸۷            | نمره روان‌خوانی از ۲۰ |

چنانکه ملاحظه می‌شود هدف روان‌خوانی تا پایان سوم ابتدایی اگرچه سیر صعودی داشته اما محقق نشده است. در پایه اول میانگین ۳/۰۶، پایه دوم ۵/۱۵ و در پایه سوم ۹/۹۶ است. به بیان دیگر این برنامه نتوانسته است تا پایان دوره اول ابتدایی هم دانش‌آموزان را به مهارت روان‌خوانی برساند. در بخش روان‌خوانی کلمات به صورت بخش‌خوانی اوضاع بهتر است. میانگین بخش‌خوانی کلمات در پایه اول ۱۱/۸۷، پایه دوم ۱۲/۶۲ و در پایه سوم ۱۵/۰۳ است. این یافته نشان می‌دهد که برنامه درسی قرآن در هدف بخش‌خوانی کلمات قرآنی در پایان دوره اول ابتدایی موفقیت نسبی داشته است.

نکته قابل توجه دیگر این است که آیا این نتایج فقط محصول آموزش قرآن در مدارس است یا دانش‌آموزان در سایر مراکز نیز آموزش می‌بینند. در مصاحبه با دانش‌آموزان وقتی از آنها سؤال شد که در مؤسسات دیگری مانند دارالقرآن به یادگیری قرآن پرداخته‌اند یا خیر، پاسخ آنها به شرح زیر بود:

جدول ۱۱. شرکت در مؤسسات قرآنی

| درصد اظهار شده | درصد از کل | فروانی | آیا در مؤسسات دیگری مانند دارالقرآن به یادگیری قرآن پرداخته‌اید؟ |
|----------------|------------|--------|--|
| ۳۲/۳           | ۳۱/۵       | ۹۳     | بله  |
| ۶۷/۷           | ۶۶/۱       | ۱۹۵    | خیر  |
| ۱۰۰            | ۹۷/۶       | ۲۸۸    | جمع  |
|                | ۲/۴        | ۷      | بدون پاسخ  |
| ۱۰۰            | ۲۹۵        |        | جمع  |

جدول ۱۱ حاکی از آن است که ۹۳ نفر از دانشآموزان (۳۲/۳ درصد) در موسسات قرآنی خارج از مدرسه شرکت می‌کنند. این تعداد تقریباً معادل یک سوم کل دانشآموزان نمونه است که قابل توجه است. به بیان دیگر میزان تحقق اهداف بهویژه روحانی و روان‌خوانی فقط حاصل برنامه درسی قرآن نیست و آموزش خارج از مدرسه می‌تواند در یک سوم نتایج دخیل باشد.

سوال مهم دیگر این است آیا اهدافی که برای دوره اول ابتدایی در برنامه درسی قرآن تعیین شده، مناسب با توان دانشآموزان است؟ همهٔ پژوهش‌هایی که در زمینهٔ ارزشیابی از برنامه آموزش قرآن انجام شده است از سنگین بودن برنامه و عدم تناسب آن با توانایی دانشآموزان حکایت دارند. از این‌رو کم کم علاقه به قرآن در دانشآموزان تحلیل رفته و گاهی آنقدر فشار در روحانی عبارات دشوار قرآنی زیاد شده که برخی از والدین صراحتاً به معلم اعتراض کرده‌اند.

طاهری و دانشور (۱۳۸۰) در ارزشیابی از اجرای آزمایشی برنامه درسی آموزش قرآن پایه سوم ابتدایی اظهار کرده‌اند:

◀ تحقق هدفها در حوزهٔ مهارت‌های روحانی، خواندن شبیه نوارهای آموزشی و دریافت مفهوم پیامهای قرآنی با مشکلاتی روبرو بوده است.

◀ زیادی و سنگینی حجم محتواهای روحانی در اجرای موفقیت‌آمیز برنامه اثر معکوس داشته است. همچنین حسنه (۱۳۹۱) در ارزشیابی برنامه درسی قرآن دوم ابتدایی به نتایج زیر دست یافته است:

◀ حجم فعالیتها به ویژه در بخش قواعد روحانی و قرائت زیاد است.

◀ بخش پیامهای قرآنی جذاب است اما در برخی موارد انتزاعی است.

◀ اندازه قلم رسم الخط فارسی کتاب مناسب سن مخاطب نیست.

نتایج پژوهش حاضر نیز نشان داد که حجم زیاد آیات و عبارات قرآنی و دشواری آنها تناسبی با توان دانشآموز دوره اول ابتدایی ندارد و عملاً هم در پایان دوره هدف روان‌خوانی حاصل نشده است.

آنچه مسلم است دانشآموز پایه اول ابتدایی در مرحله رمزگشایی و تبدیل نمادهای دیداری به آواهای شنیداری است. در پایه دوم خواندن او به سمت اتوماتیک شدن پیش می‌رود که سبب می‌شود با کل خوانی سرعت خواندن دانشآموز افزایش یابد. در پایه سوم دانشآموز به مرحله روان‌خوانی فارسی می‌رسد، به طوری که در پایان دوره اول ابتدایی دانشآموز قادر است متن فارسی را با سرعت و دقیقت مناسب بخواند. حال درست زمانی که دانشآموز در گیر تکلیف پیچیده رمزگشایی و خواندن رسم الخط فارسی است، خواندن رسم الخط قرآن را نیز به او تحمیل می‌کنیم که سبب همزمانی دو تکلیف شناختی دشوار می‌شود و واقعاً کار را برای دانشآموز سخت می‌کند.

همچنین این ادعا وجود دارد که روحانی قرآن در دوره اول ابتدایی نه تنها کار دانشآموز را

دشوارتر نمی‌کند، بلکه سبب می‌شود که روخوانی فارسی او بهتر شود. این در حالی است که پژوهش حاضر نشان داد اگر دانشآموزان در روانخوانی فارسی مهارت کافی داشته باشند در روخوانی قرآن موفق هستند؛ درواقع مهارت روانخوانی فارسی به روخوانی قرآن کمک می‌کند نه به عکس. این نتیجه با پژوهش سعیدی‌رضوانی (۱۳۷۸) همسو است که نشان داد ضعف دانشآموزان در روخوانی فارسی مهم‌ترین دلیل ضعف در روخوانی قرآن است. به بیان دیگر بهترین زمان برای آموزش روخوانی قرآن بعد از مرحله‌ای است که دانشآموزان در خواندن متون فارسی به روانخوانی رسیده باشند.

یافته پژوهش طاهری (۱۳۷۷) در ارزشیابی برنامه درسی آموزش قرآن پایه اول ابتدایی (آزمایشی) نیز در این زمینه درخور توجه است. این پژوهش حکایت از آن دارد که مقایسه نمرات دانشآموزان گروه آزمایشی در خواندن فارسی (پیش از شروع خواندن قرآن و در پایان آن با خود و با گروه گواه) و همچنین مقایسه نمرات دانشآموزان یاد شده در خواندن فارسی و خواندن قرآن نشان می‌دهد که آموزش روخوانی قرآن (محتوها و روش ارائه شده) که با آموزش خواندن فارسی مرتبط بوده است و تصور می‌رفت در جهت تقویت آن عمل کند گاهی حتی در جهت عکس عمل کرده است.

عامل دیگری که به نظر می‌آید در این نتیجه مؤثر است، روش آموزش روخوانی با استفاده از لوحه با روش اشاره است. به بیان دیگر آموزش قرآن با نگاه جزء به کل از طریق شناخت نشانه‌ها و نمادهای قرآنی، ترکیب صامت با صوت و ساختن هجا برای بخش خوانی سبب شده است دانشآموزان حتی تا پایان سوم ابتدایی تنها مهارت بخش خوانی عبارات قرآنی را پیدا کنند و به روانخوانی نرسند. درواقع اگر حجم متنهای خواندنی کوچک می‌شد و دانشآموز با گوش دادن به فایل صوتی الگو با روش کل خوانی، روخوانی قرآن را می‌آموخت، می‌توانست به روانخوانی برسد. مشکل اینجاست که برای دانشآموز دوره اول ابتدایی یک هدف بزرگ ( Roxhanian Moshf ) تعریف کرده‌ایم، مهارتی که اکثر معلمان نیز به آن مجهز نیستند و برای رسیدن به این هدف حجم زیادی از عبارات و آیات قرآنی بسیار دشوار را به دانشآموزی تحمیل کرده‌ایم که هنوز در روخوانی فارسی مهارت کافی را کسب نکرده است.

نگاهی به رویکردهای آموزش خواندن روش‌نی سازد که رویکرد آوایی<sup>۱</sup> یعنی آموزش خواندن با روش جزء به کل سال ۱۹۸۰ زیر سوال رفته است و جایگزین آن روش زبان کل نگر<sup>۲</sup> شده که کل به جزء است و معنا نقشی مهم در آن دارد (Dikson و Toladher، ۱۹۹۶).

در ضمن اگر فرایند کسب مهارت خواندن فارسی را در مناطق دوزبانه بررسی کنیم همواره

1. Phonics
2. Whole language
3. Dixon & Tuladhar

عملکرد کودکان دوزبانه در روان‌خوانی متن فارسی ضعیفتر بوده است. دلیلش این است که هنگام کدگشایی کلمات اگر خواننده بر معنای کلمات تسلط داشته باشد، به کمک سرنخهایی که بافت معنایی متن به او می‌دهد، سیر خواندنش هموارتر می‌شود، بنابراین در کودکان دوزبانه که تسلط کافی به معنای واژگان ندارند، خواندن دشوارتر می‌شود. در آموزش قرآن نیز همین اتفاق در دوره اول ابتدایی در حال اجراست، یعنی کودک مجبور به خواندن متنی است که چیزی از آن نمی‌فهمد و این موضوع، روخوانی را برای او بسیار پیچیده‌تر می‌کند.

از آنچه گفته شد می‌توان نتیجه‌گیری کرد که برنامه درسی قرآن در مدارس ابتدایی در پایه‌های اول، دوم و سوم، در تحقق هدف روان‌خوانی آیات موفق نبوده و لازم است برنامه‌ریزان برنامه درسی قرآن در اهداف برنامه دوره اول ابتدایی بازنگری کنند.

# منابع

## REFERENCES

- حسنی، محمد. (۱۳۹۰). ارزشیابی کتاب آموزش قرآن اول دبستان. تهران: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پژوهش.
- \_\_\_\_\_ . (۱۳۹۱). ارزشیابی از کتابهای درسی آموزش قرآن پایه دوم و ششم دبستان. تهران: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پژوهش.
- خوش خلق، ایرج. (۱۳۸۸). گزارش ارزشیابی اجرای آزمایشی برنامه جدید قرآن در دانشآموزان پایه سوم ابتدایی. تهران: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پژوهش.
- دبیرخانه شورای عالی آموزش و پژوهش. (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پژوهش، (سنند مشهد مقدس). تهران: وزارت آموزش و پژوهش با همکاری شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- \_\_\_\_\_ . (۱۳۹۱). برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، مصوبه اسفند ۱۳۹۱. تهران: شورای عالی آموزش و پژوهش با همکاری سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
- سعیدی رضوانی، محمود. (۱۳۷۸). مقایسه تأثیر دو شیوه آموزش قرآن: شیوه معمول و شیوه متمکن به روحوانی فارسی بر پیشرفت تحصیلی دانشآموزان پایه اول ابتدایی در روحوانی قرآن و فارسی. تهران: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پژوهش.
- شعبانی، زهرا. (۱۳۸۲). ارزشیابی از اجرای آزمایشی برنامه درسی آموزش قرآن پایه پنجم ابتدایی. تهران: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پژوهش.
- طاهری، حسن. (۱۳۷۷). ارزشیابی برنامه درسی آموزش قرآن پایه اول ابتدایی. تهران: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
- طاهری، حسن و دانشور، میترا. (۱۳۸۰). ارزشیابی از اجرای آزمایشی برنامه درسی آموزش قرآن پایه سوم ابتدایی. تهران: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی.
- نباتی، رضا. (۱۳۸۷). سیر آموزش قرآن در دوره تحصیلی ابتدایی طی سالهای ۱۳۵۷ - ۱۳۸۵. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
- هومن، علی اکبر. (۱۳۷۹). گزارش نهایی طرح ملی ارزشیابی جامع اجرای آزمایشی برنامه آموزش قرآن در پایه‌های اول و دوم ابتدایی کشور در سال تحصیلی ۱۳۷۸ - ۷۹. تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت، پژوهشگاه مطالعات آموزش و پژوهش.

Dixon, J., & Tuladhar, S. (1996). *Whole language: An integrated approach to reading and writing. Action-learning manuals for adult literacy: A Guide for literacy practitioners*. Amherst, MA: The Center for International Education, University of Massachusetts.